

สนามรบเมืองกลางพ.ศ. 2352 อยู่ที่บ้านดอนเมืองกลาง เป็นเรื่องจริงหรือไม่

โดย: เอกพล บุญสุนทร

บทคัดย่อ

พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 เรื่อง พม่าตีเมืองกลางครั้งหลัง พ.ศ. 2352 พระนิพนธ์ของ สมเด็จฯ กรมดำรงราชานุภาพ กล่าวว่า สนามรบเมืองกลางพ.ศ. 2352 อยู่ที่บ้านดอนเมืองกลาง และข้อมูลจาก จดหมายเหตุ เจมส์ โลว์ พ.ศ. 2367 กล่าวว่า สนามรบเมืองกลางพ.ศ. 2352 อยู่ที่บ้านด่าน ซึ่งข้อมูลทั้งบ้านด่านและ บ้านดอนเป็นหลักฐานทุติยภูมิ ดังนั้นเพื่อเป็นการชำระประวัติศาสตร์สงครามกลางพ.ศ. 2352 ต้องค้นหาหลักฐานปฐมภูมิของสนามรบพ.ศ.2352 ต่อมาพบจดหมายเหตุของบาทหลวงฝรั่งเศส ซึ่งอยู่ในเหตุการณ์สงครามที่เมืองกลาง พ.ศ. 2352 และถูกพม่าจับเป็นเชลยและรอดชีวิต เอกสารชุดนี้เข้ามาประเทศไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 และถูกแปล เป็นภาษาไทย ผู้ค้นคว้ามีข้อสงสัยว่า การแปลชื่อสนามรบจากภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาไทย แปลถูกต้องหรือไม่ จึง ทำการค้นหาต้นฉบับจดหมายเหตุภาษาฝรั่งเศสของบาทหลวงฝรั่งเศส และเป็นความโชคดีของผู้ค้นคว้าคือ ค้นพบชื่อ สนามรบพ.ศ. 2352 จากต้นฉบับจดหมายเหตุฉบับภาษาฝรั่งเศส และใช้ต้นฉบับภาษาฝรั่งเศสวิเคราะห์ร่วมกับแผนที่ เกาะกลางของฝรั่งเศสพ.ศ. 2288 และแผนที่เกาะกลางของดัตช์พ.ศ.2296 สามารถยืนยันว่า สนามรบพ.ศ. 2352 เกิดที่ไหน

คำสำคัญ:

บทนำ

พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 เล่มที่ 1 เรื่อง พม่าตีเมืองกลางครั้งหลัง พ.ศ. 2352 พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ (ในหนังสือรายงานผลการสัมมนาประวัติศาสตร์ ครั้งที่ 2 ประวัติท้าวเทพกระษัตรี ท้าวศรีสุนทร พ.ศ. 2539, น 281-284) กล่าวว่า สนามรบเมืองกลาง พ.ศ. 2352 ซึ่งทัพพม่าชนะสงครามอยู่ที่ บ้านดอนเมืองกลาง ดังนี้ “พม่าตั้งค่ายแล้วก็ยกไปตีค่ายบ้านดอนเมืองกลาง ตั้งค่ายล้อมอยู่ 25 ค่าย พวกชาวเมืองกลางต่อสู้ป้องกันเมืองเป็นสามารถ...ฝ่ายพม่ารู้ว่ากองทัพอังกฤษไปช่วยเมืองกลาง จึงเร่งรัดเข้าตีเมืองจนแตกแล้ว ก็รวมพลไปสมทบกันตีค่ายเมืองกลาง ตั้งล้อมเมืองอยู่ 27 วัน เมื่อ ณ วันเสาร์ เดือนยี่ ขึ้น 9 ค่ำ เมืองกลางก็แตก” (อ้างถึงใน ชีววัฒน์ นิเจนตร, 2543)

แต่พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 เล่มที่ 1 เรื่อง พม่าตีเมืองกลางครั้งหลัง พ.ศ. 2352 พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ เป็นหลักฐานทุติยภูมิ แต่งขึ้นประมาณสมัย รัชกาลที่ 5

ดังนั้น จึงต้องค้นหาหลักฐานปฐมภูมิเพื่อยืนยันว่า สนามรบเมืองกลาง พ.ศ. 2352 อยู่ที่ บ้านดอนเมืองกลาง เป็นเรื่องจริงหรือไม่ และถ้าหากไม่เป็นความจริง จะต้องค้นหาว่า สนามรบเมืองกลาง พ.ศ. 2352 อยู่ที่ไหน

การค้นหาหลักฐานเกี่ยวกับ สนามรบเมืองกลาง พ.ศ. 2352 พบหลักฐาน ดังนี้

1) จดหมายเหตุ เจมส์ โลว์ พ.ศ. 2367 กล่าวถึง สนามรบกับพม่า พ.ศ. 2352 ดังนี้

“30 พฤษภาคม เราถึงท่าเรือเมื่อตะวันตกดิน... จดหมายเหตุที่ดีที่สุดเกี่ยวกับกลางหรือที่ถูกเรียกว่า จังก์ซีลอน (Junkceylon)... ก็คือ จดหมายเหตุ ของกัปตัน ฟอว์เรสต์ (Captain Forrest)... ที่ท่าเรือมีวัดสยามวัดหนึ่ง เป็นเรือนมุงแฝกโกโรโกโส แต่มีโบสถ์อยู่ที่บ้านด้าน

(Ban dan) ซึ่งอยู่ไกลออกไปจากนี้ เป็นระยะทางเดิน ครึ่งวัน... ประมาณ 12 หรือ 14 ปีมาแล้ว พม่าได้มา ทำลายล้างเมืองกลาง... นี่เป็นการต่อสู้อย่างทรหด พวกสยามรักษาที่มั่นอยู่ในค่ายที่บ้านด่านได้ชั่วระยะ หนึ่ง และได้เกิดขาดแคลนเสบียงพัสดุสิ่งของสำหรับการ ปิดล้อมขึ้นในหมู่พม่า จนพวกเขาต้องเข้ามา ติดต่อด้วยเหมือนอย่างปกติ และละเลยระเบียบแบบ ของการปิดล้อมเสีย ก่อนที่จะได้เข้าครอบครอง” (นันทา วรเนติวงศ์, 2542, น 25-29)

จดหมายเหตุ เจมส์ โลว์ กล่าวถึงสนามรบ พ.ศ. 2352 อยู่ที่บ้านด่าน ไม่ใช่บ้านดอน และระยะทางของ บ้านด่านห่างจากเมืองท่าเรือโดยการเดินครึ่งวัน (6 ชั่วโมง)

การค้นหาคำแห่งของบ้านด่านห่างเมืองท่าเรือ จากความเร็วในการเดินของคนปกติ

1.1 เวชศาสตร์ฟื้นฟู 2556; 23(1) เรื่อง เปรียบเทียบการเดินบนพื้นราบระหว่างคนปกติและ ผู้พิการที่ใส่ขาเทียมชนิดข้อเข่า KKKU 2 กล่าวว่า คน ปกติจะเดินด้วยความเร็วต่ำสุด 1.22 เมตรต่อวินาที หรือ 4.4 กิโลเมตรต่อชั่วโมง (พิชิต แร่ถ่าย และคณะ, 2556, น 24-28)

1.2 รายงานการวิจัยของโครงการพัฒนานักวิจัย และงานวิจัยเพื่ออุตสาหกรรม (พวอ.; PHD5710062) และกลุ่มวิจัยการพัฒนาศักยภาพทางกายและ คุณภาพชีวิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น (IPQ) ปีที่ 39 ฉบับที่ 2 เรื่อง ลักษณะการเดินของผู้ที่มีสุขภาพดีขณะ เดินบนพื้นแข็งและพื้นนุ่มที่มีระดับความหนา ระดับ ต่าง ๆ (Gait characteristics of healthy individuals while walking on hard and soft surfaces with different levels of thickness) กล่าวว่า คนปกติจะ เดินด้วยความเร็วต่ำสุด 1.12 เมตรต่อวินาที หรือ 4 กิโลเมตรต่อชั่วโมง (ดลยา พรหมแก้ว และคณะ, 2560)

จากรายงานวิจัยทั้งสองเรื่อง พบว่า ความเร็วของ การเดินเท้าจะมีความเร็วต่ำสุด 4 กิโลเมตรต่อชั่วโมง หมายความว่า ถ้าออกเดินจากเมืองท่าเรือเวลา 6 นาฬิกาไปถึงบ้านด่านเวลา 12 นาฬิกา จะได้ระยะทาง $6 \times 4 = 24$ กิโลเมตร ระยะทางจากเมืองท่าเรือถึงบ้าน ด่าน เป็นหลักฐานที่ยืนยันว่า บ้านด่านไม่ใช่บ้านดอน เพราะบ้านดอนอยู่ห่างเมืองท่าเรือประมาณ 10 กิโลเมตร เท่านั้น และเจมส์ โลว์ไม่ได้รายงานไว้ เกาะกลางมี ตำบลบ้านดอน

2) จาก A Voyage From Calcutta to the Mergui Archipelago, Lying on the East Side of the Bay of Bengal; โดย กัปตัน Forrest พ.ศ.2327, Forrest บันทึกว่าเกาะกลางมี 17 ตำบล(หรือหมู่บ้าน) และ บันทึกว่ามีตำบลบ้านด่าน(Bandan) แต่ไม่มีบันทึกว่า มีตำบลบ้านดอน(Thomas Forrest, 1792, p31)

สรุป ข้อมูลจากจดหมายเหตุ เจมส์ โลว์ ยืนยันว่า สนามรบเมืองกลางในพ.ศ.2352 อยู่ที่บ้านด่าน ไม่ใช่ บ้านดอนเมืองกลาง แต่หลักฐานเกี่ยวกับสนามรบที่ บ้านด่าน ของเจมส์ โลว์ เป็นหลักฐานทุติยภูมิ ดังนั้น จึงต้องค้นหาหลักฐานปฐมภูมิว่า สนามรบเมืองกลาง พ.ศ. 2352 ที่แท้จริงอยู่ที่ไหน

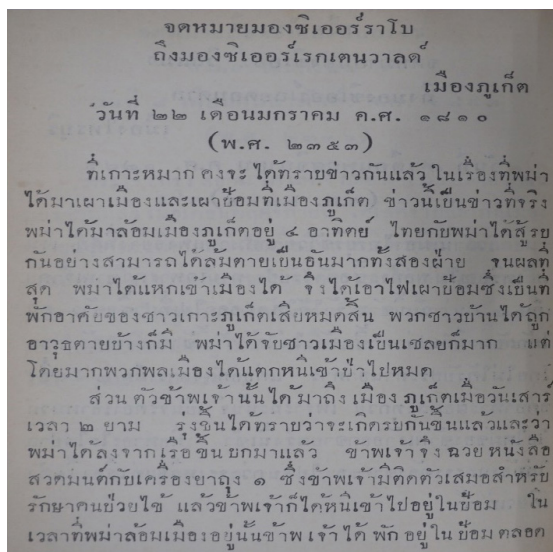
2) การค้นหาหลักฐานปฐมภูมิของตำแหน่ง สนามรบเมืองกลางพ.ศ.2352

2.1 จดหมายเหตุของบาทหลวงฝรั่งเศสระบุ ตำแหน่งสนามรบเมืองกลางพ.ศ.2352

ประชุมพงศาวดารภาคที่ 39 เรื่อง จดหมายเหตุของ คณะบาทหลวงฝรั่งเศส ซึ่งเข้ามาตั้งกรุงศรีอยุธยา ตอนแผ่นดินพระเจ้าเอกทัศกับทั้งกรุงธนบุรีและครั้ง กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ภาคที่ 6 (จดหมายเหตุชุดนี้ บาทหลวงโลเน่ได้รวบรวมจดหมายเหตุโบราณพิมพ์ขึ้น เมื่อค.ศ. 1920 (2463) และนายอรุณ อมาตยกุล ให้ แปลออกเป็นภาษาไทย โดยแบ่งพิมพ์เป็น 6 ตอน) (กรมศิลปากร, 2504, น 208)

จดหมายเหตุวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2353 ของบาทหลวงราโบเขียนถึงมองซิเออร์เรกเตนวาลด์ บาทหลวงราโบเป็นผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์สงครามเมืองกลางพ.ศ.2352 ถูกพม่าจับเป็นเชลยและรอดชีวิตกล่าวว่า

“พม่าได้มาล้อมเมืองภูเก็ตอยู่ 4 อาทิตย์ไทยกับพม่าได้สู้รบกันอย่างสามารถ... ส่วนตัวข้าพเจ้าได้มาถึงเมืองภูเก็ตเมื่อวันเสาร์เวลา 2 ยาม... รุ่งขึ้นได้ทราบว่าจะเกิดรบกันขึ้นแล้ว และว่าพม่าได้ลงจากเรือขึ้นบกมาแล้ว... ข้าพเจ้าก็ได้หนีเข้าไปอยู่ในบ่อ ในเวลาที่พม่าล้อมเมืองอยู่นั้นข้าพเจ้าได้พักอยู่ในบ่อตลอด... ในคืนที่ข้าศึกจะตีบ่อแตกนั้นข้าพเจ้าได้ให้น้ำมนต์กับคนเหล่านี้เข้รืตก่อนที่พม่าเข้ามาในบ่อ... ข้าศึกก็บอกให้พวกข้าพเจ้านั่งลง จึงได้เอาเชือกมามัดพวกเรา... ครั้นเวลาเข้าประมาณ 4 โมง นายทหารพม่าคน 1 ซึ่งเป็นคนชาติคาเฟียและพูดภาษาโปรตุเกสได้ได้มาหาพวกเราและพาพวกเราไปแต่เฉพาะ 3 คนไปไว้ที่อื่น และได้เอื้อเฟื้อต่อเราทุกอย่าง... แม่ทัพเรือพม่าชื่อ ยังบาเทล์เป็นคนเกิดในชาติฝรั่งเศสจะเป็นผู้รับจดหมายฉบับนี้ไปส่งยังท่าน ข้าพเจ้าขอท่านได้โปรดต้อนรับเขาให้ดีและโปรดขอบคุณเขาที่เขาได้ช่วยเราเป็นอันมาก”

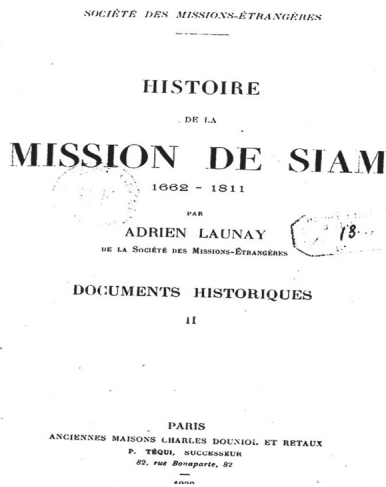

จดหมายเหตุของบาทหลวงราโบฉบับแปลไทยกล่าวว่า สงครามเกิดขึ้นที่เมืองภูเก็ต ไม่ใช่บ้านด่านหรือบ้านดอน แต่ผู้ค้นคว้ามีความเห็นว่า คำว่า “เมืองภูเก็ต” ในจดหมายเหตุฉบับแปลไทยนั้นกว้างเกินไป ประจวบกับปัจจุบันผู้ค้นคว้าค้นพบหลักฐานปฐมภูมิของฝรั่งเศสเกี่ยวกับเมืองถลางหลายชิ้น ดังนั้นเพื่อเป็นการชำระประวัติศาสตร์ถลางให้ถูกต้องตามหลักฐาน จึงต้องค้นหาต้นฉบับจดหมายเหตุของบาทหลวงราโบฉบับภาษาฝรั่งเศส เพื่อจะได้ทราบคำตอบว่า “เมืองภูเก็ต” แปลมาจากคำไหนในภาษาฝรั่งเศส เพื่อค้นหาต่อไปว่า “เมืองภูเก็ต” หมายถึงที่ไหน

2.2 จากการค้นคว้าพบว่า ต้นฉบับจดหมายเหตุของบาทหลวงราโบ มาจากหนังสือ Histoire de la mission de Siam, 1662-1811, par Adrien Launay., ค.ศ.1920 ต้นฉบับจดหมายเหตุภาษาฝรั่งเศสของบาทหลวงราโบ เขียนถึง มองซิเออร์เรกเตนวาลด์ (M. Rabeau A M. Rectenwald) ดังนี้

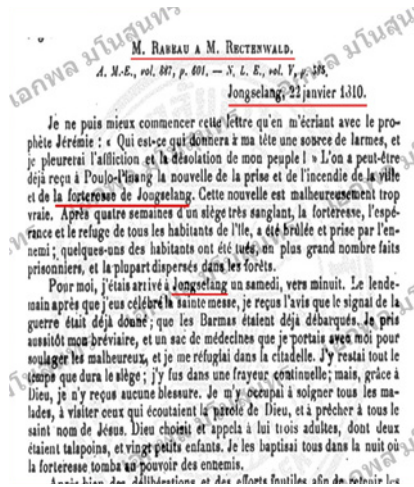
จดหมายเหตุภาษาฝรั่งเศสของบาทหลวงราโบกล่าวว่า ท่านเขียนที่ Jongselang และท่านหลบภัยที่บ่อม Jongselang (la forteresse de Jongselang) และสงครามกลางพ.ศ. 2352 เกิดที่ Jongselang ดังนั้นปัญหาที่ต้องค้นคว้าต่อไปคือ การค้นหาหลักฐานว่า Jongselang ของบาทหลวงราโบ หมายถึง เมืองภูเก็ต (ตามจดหมายเหตุฉบับแปลไทย)หรือไม่

2.3 แผนที่เกาะถลางของฝรั่งเศส (Plan de l' Isle Junkseilon) โดย Jean-Baptiste d' Apres de Manneville. Manneville เดินทางมาบริเวณเกาะถลางในฐานะคนนำร่อง และผู้วัดระดับน้ำของบริษัท the Compagnie des Indes ในช่วงต้นค.ศ. 1700s และพิมพ์แผนที่เกาะถลางครั้งแรกในค.ศ.1745, ครั้งที่ 2 ค.ศ. 1775, ครั้งที่ 3 ค.ศ. 1810 (สำหรับแผนที่เกาะถลางของฝรั่งเศสในหนังสือรายงานผลการสัมมนาประวัติศาสตร์ถลางครั้งที่ 2 พ.ศ. 2539 หน้า 347 เป็น

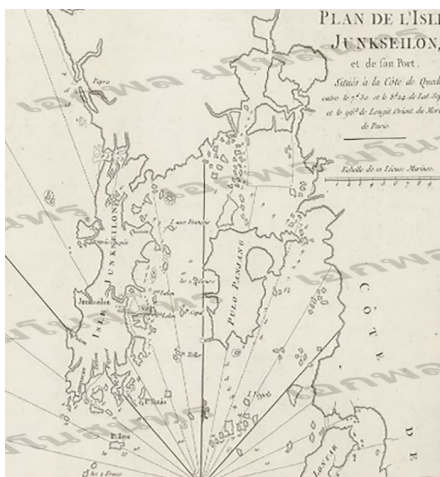
แผนที่ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 ค.ศ. 1810) แผนที่เกาะกลางของฝรั่งเศส เรียกเกาะกลางว่า Isle Junkseilon และเรียกชุมชนขนาดใหญ่ริมอ่าวท่าเรือว่า Junkseilon และเมื่อนำแผนที่ของดัตช์พ.ศ. 2296 มาเปรียบเทียบกับแผนที่ของฝรั่งเศส ในแผนที่ของดัตช์จะเห็นตำแหน่งชุมชนขนาดใหญ่ริมอ่าวท่าเรือ (เมืองท่าเรือ) ตรงกันกับแผนที่ของฝรั่งเศส และแผนที่ของดัตช์เรียกเมืองท่าเรือ ว่า Junkseilon เช่นเดียวกับแผนที่ของฝรั่งเศส

เมื่อ Junkseilon, Jongselang หมายถึง เมืองท่าเรือ ดังนั้น เมืองกลางในจดหมายเหตุเมืองกลางสมัยท้าวเทพกระษัตรีและบรรพชน และในจดหมายเหตุ

ของฝรั่งต่างชาติ หมายถึง เมืองท่าเรือ และหลักฐานปฐมภูมิเหล่านี้ยืนยันว่า เมืองบ้านตะเคียน ไม่ใช่เมืองกลางสมัยท้าวเทพกระษัตรีและบรรพชนและสมัยพระยากลางเทียบ

2.4 หนังสือรายงานผลการสัมมนาประวัติศาสตร์ครั้งที่ 2 ประวัติท้าวเทพกระษัตรี ท้าวศรีสุนทร พ.ศ. 2539 เรื่อง จดหมายเหตุ รัชกาลที่ 2 เรื่อง คำให้การของเชลยศึกพม่าจะสาตนะของ กล่าวว่าจะสาตนะของเชลยพม่าระดับนายทัพให้การว่า ทัพพม่าตั้งทัพที่บ้านตะเคียนเป็นเวลา 7 วัน (อ้างถึงในชีววัฒน์ นิจนตร, 2543, น 310) ●

ขอบพระคุณ

อาจารย์ รัชชชัย ตั้งศิริวานิช เจ้าของแผนที่ดัตช์พ.ศ.2296

เจ้าหน้าที่ห้องสมุด ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

Launay Adrien. (1920). Histoire de la mission de Siam, 1662-1811: Paris

Forrest.T(1792). A Voyage from Calcutta to the Mergui Archipelago, Lying on the East Side of the Bay of Bengal; describing a chain of islands, never before surveyed...also, an account of the islands Jan Sylan, PuloPinang and the port of Queda. p 31. London.

กรมศิลปากร(2504). ประชุมพงศาวดารภาคที่ 39 เรื่อง จดหมายเหตุของคณะบาทหลวงฝรั่งเศส ซึ่งเข้ามาตั้งครั้งกรุงศรีอยุธยา ตอนแผ่นดินพระเจ้าเอกทัศกับทั้งกรุงธนบุรีและครั้งกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ภาคที่ 6. องค์การค้าของคุรุสภา: กรุงเทพฯ

ชีรวัดณ์ นิเจนตร.(บรรณานุกรม).(2543). รายงานการสัมมนาประวัติกลางครั้งที่ 2 วันที่ 23-25 กรกฎาคม 2539 “พระราชพงศาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 เล่มที่ 1 เรื่อง พม่าตีเมืองกลางครั้งหลัง พ.ศ.2352 พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ”หน้า 281-284.องค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต: ภูเก็ต.

ชีรวัดณ์ นิเจนตร.(บรรณานุกรม). (2543). รายงานการสัมมนาประวัติกลางครั้งที่ 2 วันที่ 23-25 กรกฎาคม 2539 กลางเหตุ 2532 “คำให้การของเชลยศึกพม่า ะสาตนะของ” หน้า 310.องค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต: ภูเก็ต.

นันทา วรเนติวงศ์ (2542). จดหมายเหตุเจมส์ โลว์. หน้า 25-29. กรมศิลปากร: กรุงเทพฯ